

Andreas Daniel Habichhorst Lorenz Jetze

**Partis II. Illustriorum Isaiae Locorum Dissertatio Tertia De Babelis Eversione
Plane Stupenda Proximeque Futura, Ex Isai. XIII. v 19. 22.**

Rostochii: Wepplingius, 1697

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn740909061>

Druck Freier Zugang

R. U. - theol 1697 Habichtshorst, Andreas 16

PARTIS II.
ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM
DISSERTATIO TERTIA
DE

BABELIS
EVERSIONE

PLANE STUPENDA
PROXIMEQVE FUTURA,

EX ISA. XIII. v. 19. & 22.

^{QVAM}
Auspice DEO-Homine & R. FCte THEOL. consentiente,
PRÆSIDE

ANDREA DANIELE
HABICHHORSTIO,

S. Th. D. ejusdemq; P. P. & Consiliario Duc.

Mekelb. Consistoriali. Collegiique Professorum Ducalium
ut & FCtis Theolog. Seniore,

In illustriss. & perantiquæ Univ. Rostoch. AUDITORIO MAIORI,

Ad d. 23. Jan. 1697. ventilandam proponit

M. LAURENTIUS ~~Betze~~ / Neomarch.

Ordinatus Eccl. Minister.

Rostochis, Typis JOH. WEPPLINGII, Univ. Typogr.

Generosis, Antiquitate Generis & Gloriâ Majorum suâq; ipsorum
Virtute conspicuis, & tam eruditione Præcellentibus ac Claris-
simis quàm virtutum morumq; præstantiâ Nobilissimis

VIRIS JUVENIBUS,

*VIRORUM Magnificorum, maxime Reverendi, Nobilissimorum
Excellentissimorum, Amplissimorum & Consultissimorum,*

DN. JOHANNIS KLEINII,

J. U. D. & Pandectarum in hac Acad. Profess. Publ. famigera-
tissimi Consistoriiq; Duc. Meckl. Assessoris & p. t. Di-
rectoris, ut & Jur. Fac. hodie Decani Spectatissimi;

DN. JO. JOACH. SCHOEPPERI,

J. U. D. & Cod. in hac Acad. Profess. Publ. Celeberrimi & Con-
sistorii Ducalis Mecklenburgici Assessoris Comiti sq;
Palatini Cæsarei Gravissimi;

DN. JOH. MAURITII POLZII,

S. TH. Doctoris & ad Templ. Johann. & Spir. S. Pastoris
longè meritissimi, nec non R. Ministerii
hic Senioris venerandi,

DN. JOH. BARNSTORFII,

J. U. D. & Practici hic laudatissimi Consistoriiqve Ducalis
Advocati ordinarii Dexterrimi,

Dominorum suorum Promotorumq; magnorum

COMMENSALIBUS

PERDILECTIS OMNIBUS & SINGULIS,

DNNNN. FAUTORIBUS suis summoperè colendis,

Dissertationem hanc Exegeticam in sui commendationem,

Cum Voto omnigenæ prosperitatis,

dicat offertqve

M. LAURENTIUS, *Jeſe*/ Ord. Eccl. Minister.

LOC. IV. JSAI. XIII. v. 19. --- 22.

De

BABELIS everfione planè fupendaproximèq; ventura.

Disp.
III.

Vandoqvidem ipse DEUS, secundum oracula Prophetæ, Dissertationibus proximè præcedentibus dilucidata, bellum contra Babylonem indixit, & Medos Persasq; ad illam met expugnandam vocavit atque excitavit, nullum sanè dubium est, quin stupendum planè Babylonis excidium fuerit subsecutum. Et hoc ipsum etiam

seqq. v. 19. -- 22. C. hujus XII. ab JS. prædictum invenimus. Cum v. illud *Babelis excidium* ita ipse prædixerit, ut illud non solum v. 19. cum excidio *Sedomitico* comparaverit, sed & v. 22. propinquum dixerit; & verò ex historicis constet, nec tantam Babylonis cladem à Medis illatam, ut excidio *Sedomitico* ac deserto qveat comparari, nec illammet tam citò esse everfam: siquidem adhuc tempore Alexandri M. (Monarchià Medo-Perficâ jam extinctâ) talis fuit tamq; munita & amœna extitit, qualis vel à *Semiramide* vel *Belo* condita est: dubium hinc non leve oritur, quomodo vaticinium hoc *Isaianum*, de *Babelis everfione*, sit completum & cum rei veritate conveniat? Unde & locus hic *Alone* qv quandam meretur. Sensum v. ejus genuinum rectius percipiemus, si quatuor seqq. exposituri simus: (1) *statum Babylonis gloriosum & ornatum* (2.) *gloriosè & ornatae Babylonis excidium* (3.) *Excidii tempus propinquum* (4.) *vaticinii de excidio tam stupendo complementum*. De primo quidem pauca illustrationis ergo præmittemus; de tribus v. posterioribus, utpote controversis, paulò plura adferemus, usumq; subjun-
gemus.

G

§. 2.

§. 2. Primum, scil. *gloriosum & ornatum Babylonis* statum, qui opponitur desolato, duobus hic prædicatis Propheta sistit, cum Babyloniam v. 19. vocat מצבי ממלכות i. e. *gloriam regnorum*, & כסרית i. e. *coronam elationis* (superbiæ) *Chaldaeorum*. Ubi tantum ad vocem primam מצבי quæ est à R. מצב intumuit, monendum est, communiter illam notare *capream*, *cervam*, sicut & præced. v. 14. capitis hujus xiii. tali significatione gaudet, cum dicitur: כצבי סרה i. e. *& erit* (Babel) *sicut caprea depulsa* (fugiens); aliàs v. apud Prophetas significare etiam *jucunditatem*, *gloriam*: quemadmodum & h. l. Babel מצבי i. e. *gloria regnorum* salutatur i. e. *gloriosissima inter regna* q. d. & erit Babel, quæ nunc supremam inter regna mundi majestatem ac splendorem habet, & in qua Chaldæi magnificentiam suam, opes & potentiam ostendant &c. quorum & vox Nebucadnezaris tendit Dan. 7. 27. *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego edificavi?* Ad rem v. quod attinet, *gloriam* sanè & *ornatum* Babylonis non tantum profani, sed & sacri Scriptores loquuntur. Nam *Jeremias* c. 51. 41. Babylonem appellat תהלת כל הארץ i. e. *laudem totius terre* i. e. *omnium urbium terræ celeberrimam*: quod de *Babel* verum est sive illam vocem, quæ subiectum horum est prædicatorum, de regno Babyloniorum intelligamus, i. de urbe *Babel* interpretemur, quæ metropolis regni Babyloniorum erat, nomenq; toti regno dederat. *Laudem* v. & *gloriam* urbis *Babel* tum *amplitudo* ejus, tum *potentia* manifestant. Utramq; idem *Jeremias* eodem cap. 51. depingit, & quidem (i.) de *amplitudine* v. 58. his testatur verbis: חומות בבל הרחבה ערער התערער ושערה הגבוה יצחו i. e. *Muri Babelis late illius* (amplæ, non lati, ut referatur ad murum ceu Vulg. & versio Vatabli habent: quia obstat accentus, conjunctivo in בבל. Aliàs enim si הרחבה i. e. *latus* con-

construendum fuisset cum חומות s. muro, tunc vox כבול distina-
 tivum habuisset) *confringendo confringentur, & porta ejus excel-*
lenter alta igne comburentur. Quibus sanè verbis *amplitudi-*
nem Babelis trifariam Propheta declarat, dum (1.) illam
 dicit חרוכה i. e. *amplam illam l. latam.* (2.) instructam חומות
 i. e. *muris* (3.) *portis* הגבורות i. e. *excellenter altis.* Eandem
 declarat idem appellatione *montis*, cum præced. v. 25. ad Ba-
 bel dicitur: *Ecce ego ad te, mons corrumpens.* Mons enim ap-
 pellatur Babel non tantum respectu *summi*, quo fulgebat, im-
 perii: sed etiam propter *altitudinem murorum ejus & porta-*
rum hortorumq; pensilium, instar montis assurgentium, ceu
 præced. disp. 1. ad loc. 2. Jsaï. 13. 2. de *monte excelsso*, fuit an-
 notatum. Eodem tendunt verba præcedentis versus 53.
Etiamsi Babel ascenderit cælum (i. e. tam altos muros portasq;
 habeat, ut in cælum usque pertingant i. e. arces in summa
 cœli parte struat) *& quambis munierit in excelsso robur su-*
um (vel excelsum roboris sui, i. e. cinxerit se muris crassis-
 simis & altissimis) *à me tamen veniunt, qui destruant ipsam, ais*
Dominus. Dicta v. Jeremiæ magis elucescent, si profanos quo-
 que scriptores consuluerimus. Quia v. non historiam de
 amplitudine Babelis, sed exegesisin loci scribimus, pauca tan-
 tum testimonia afferemus, laudem & amplitudinem urbis
 declaratura. Ita v. Curtius l. 5. de eadem scribit: *Semiramis*
eam urbem condidit, vel ut pleriq; credidere, Belus, cujus regia ostens-
ditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spa-
tium triginta & duorum pedum latitudine amplectitur. Qua-
drige inter se occurrentes sine periculo commeari dicuntur. Al-
titudo muri centum cubitorum eminet spatio. Turres denis pedi-
bus, quam murus, altiores sunt. Totius operis ambitus trecenta
sexaginta octo stadia complectitur &c. Diodorus Siculus l. 3. de
 amplitudine ejus hæc memorat: *moenia ejus ambitu spatia tre-*
centa & sexaginta complectebantur frequentibus & magnis tur-
 ribus,

ribus, tanta muri latitudine, ut (ex currus una procedere possent; altitudine v. auctore Ctesia incredibili. Aristoteles 3. Polit. amplitudinem ejus illo maxime argumento probat, quod capta ab hostibus, tertia demum die pars ejus extrema illud persenserit. Conf. & Herodotus l. 1. Plinius l. 6. c. 26. Strabo. l. 16. Pererius Comment: in Dan: l. 5. p. 348. 350. ubi & de Conditore Babylonis sententias conciliat. Deinde quod ad potentiam urbis regniq; Babelis attinet, colligitur ista tum ex eodem c. 51. Jerem. v. 23. ubi *malleus totius terræ* vocatur, tum ex Jsaï. 47. 5. 17. ubi *domina regnorum* salutatur; eminebat enim dignitate & potentia super reliquas orbis civitates, uti mons celiffimus, dominiumq; in multos obtinebat populos, quos per aquas intelligi multas volunt, quarum idem Jeremias c. 51. 23. mentionem habet.

§. 3. Ceterum hunc gloriosum ornatumq; Babylonis statum, paucis jam testimoniis tum sacris tum profanis adumbratum, sequitur considerandum II. *stupendum ejusdem sic ornatae & gloriosae Babylonis excidium*, quod non tantum generatim hic comparatur: sed & speciatim per signa describitur. Prius, nempe *generalis comparatio*, designatur sequentibus Prophetæ verbis: **וְהָיְתָה כְּבָבֶל כִּמְהִפְכַּח אֱלֹהִים** quæ quoad literam ita redduntur: *Et erit Babel secundum subversionem Dei tlu Sdom & tled Amorab.* ubi (1.) de phrasi vel Ebraismo: *secundum subversionem Dei tlu Sdom & Amorab* (2.) de re ipsa dispiciendum. Circa phrasin, quæ in terminis quoq; de ipsa hac Babel habetur Jerem. 50. 40. & de aliis ap. Amosum c. 4. 11. non temere quæritur, quid sibi velit b. l. particula **אֵת** an illa & qua ratione h. l. sit *Accusativi nota* post nomen verbale **מִהִפְכַּח** à R. הפך *subvertit*? Ubi Wasmuthius quidem in Append. II. Gram. de idiotismis Syntact. p. 287. respondet, *nomen verbale s. absolutum s. constructum s. cum affixo, h. l. constructum מִהִפְכַּח regere casum verbi sui h. l. accusativum, eumque*

eumque stare pro Genitivo; quo etiam refert locum Jsa. ii. 9. plena est terra את-יהוה i. e. cognitione Dominum, pro Domini (quem tamen locum commodius paulò exposuimus in Disp. nostra xxii. Jsaiana partis i.) Unde & hunc locum sic ibid. interpretatur: *Secundum subversionem Domini Sedomam.* At v. cum accusativus hīc & alibi non satis commodè per Genitivum exponi queat: nonne enim verba *secundum subversionem Dei Sedomam*, duriter sic exponuntur: *Secundum subversionem Domini Sedomæ*? hinc malumus h. l. ellipsin verbi statuere conjugati הפך quod ex nomine כמהפכת supplendū & cum qvo accusativo h. l. את-סדום constructur, ut sit sensus: *secundum subversionē Dei, אשר שפך i. e. qua subvertit tū* Sedomā, ceu disertè exponitur Deut. 19. 23. כמהפכת ועמורה אשר שפך יהוה h. e. *secundum subversionem Sdomæ & Amora, quam subvertet Dominus.* Similis verbi conjugati ellipsis datur Deut. i. 27. בשנאת יהוה אתנו i. e. *propter odium Domini nos, b. e. propter odium Domini, quo odit nos; quam alii exponunt per: adversum nos.* Add. Deut. 7. 8. Hof. 3. 1. 2. Sam. 3. 11. & c. Conf. *Gloss. Gram.* S. lib. 3. Tr. 1. Can. 41. Dehinc v. *qua rem ipsam non temerè quæritur, quomodo Babel sicut Sedom & Amora fuerit subversa; sicut h. l. & Jerem. 50. 40. prædicitur, cum Jhovah non fecerit pluere Sulphur à Jhovah super Babel, sicut in subversione Sedomæ factum, juxta Gen. 19. 24. adeoque igne cœlitus demisso Babel non perierit? quam R. D. Kimchi in h. l. scribit: captam Babylonem Deus altero statim anno cœlitus ut Sdom & Amora evertit.* Resp. Prophetis vulgare est, memorabile hoc pœnæ specimen, quod Deus in Sdom & Amora edidit, allegare, cum horrendam & omnimodam annunciare pœnam volunt, licet non æqualis sit pœnarum modus. vid. Deut. 19. 23. Jsa. i. 9. Jer. 49. 18. c. 50. 40 Amos. 4. 11. Zephani. 2. 9. Unde & B. Joh. Tarnovius, ad locum parall. Amos. 4. 11. docet, *per speciem esse genus sub-*

intelligendum. Oecolampadius v. & ex eo Marloratus h. l. ajunt, tropum similitudinis hęc dari, qui in scriptura frequens; satisq; esse in uno alteroq; similitudinem servari. In hoc a. subversio Babylonis est Sedomiticæ similis, quod sicut Sedom non fortuito vel hominum voluntate, sed divinâ planè vindictâ peribat: Dominus enim à Domino Sulphur super Sedomam pluvie fecit, Gen. 19. 24. ita nec Babylon fortuito, sed justâ Dei vindictâ corruebat. Et quemadmodum Sedomæ subversio fuit totalis & irreparabilis, ita & Babylonis. Nec enim Babel fuit restaurata: seq; enim v. 20. dicitur: *neminem ibi habitaturum à generatione in generationem*: nec regnum ejus reintegratum, sed ad Medos Persasq; uti ad præcedentem locum ostendimus, devolutum est.

S. 4. A generali comparatione subversionis Babylonice transimus ad specialem ejus descriptionem, quæ per signa horrendæ & continuæ solitudinis sistitur seqq. v. 20. 21. 22. & quidem describitur tum per signa negativa, tum per affirmativa. Ad negativa quod attinet, negatur (1.) generatim quisquam ibi habitaturus, cum dicitur: *לֹא תִשָּׁב לְבָנָהּ* i. e. non sedebit in æternum nec habitabit à generatione in generationem: Ubi queritur, an verba: *לֹא תִשָּׁב לְבָנָהּ* i. e. non sedebit, non habitabit, sint impersonaliter reddenda, & nominativus quisquam vel aliquis subintelligendus, cujus Ebraismi exempla non pauca in locis primæ partis annotavimus. Conf. Disp. 12. ad Jsaï. 9. 5. § 7. ut sensus sit: non sedebit quisquam, non habitabit aliquis sc. in ea (Babel) Ita certè Wolffg. Musculus lentit, in Comment. h. l. p. 236. dicens: *verba sedendi & habitandi non ad structuram Civitatis, sed ad populum sc. incolas eius sunt referenda.* Similiter Lutherus verba quæstionis impersonaliter expressit: *Man wird fort nicht mehr da wohnen / noch jemand da bleiben für und für.* At verò Ebraismus ille, vel locutio Imper-

personalis locum h. l. *quoad literam* non habet, cum verba
 שֹׁכֵן & יֹשֵׁב *sedebit, habitabit*, sint fœminina; in Ebraismo
 a. tali inq; locutionibus istis impersonalibus, verba sint tertiæ
 personæ masculinæ & subintelligatur nominativus vel ma-
 sculinum pronomen *quisquam*. Interim *quoad sensum* Lutheri
 versio hæc satis est conveniens. Nam verba hæc fœmi-
 nina referenda sunt ad præcedens fœmininum urbis Babel
 nomen, de qua præced. versu Propheta dicebat יְהִיחַ בָּבֶל
Erit Babel secundum subversionem Sedom; hoc a. versu per-
 git dicere: *non sedebit, non habitabit* i. e. Babel. Unde alii ver-
 ba sic exponunt: *non sedebit Babel, nec habitabit*, sc. ut Regina sua
per thronum, quæ hætenus juxta præced. versum gloria regno-
rum. Calvinus h. l. p. 113. verbo *sedendi* statum significari
 putat, q. d. nulla est spes instaurandæ Babylonix. Nobis
 h. l. *Babel* metonymicè pro incolis accipi videtur, quorum
 est sedere, habitare in urbe q. d. urbs hætenus frequentissi-
 ma habitatoribus & potentissima, usque ut finem seculi non
 habitabit, nullum instaurationem solidam obtinebit h. e.
 nulli incolæ & habitatores in ea erunt, nec commoraturi sessi-
 onem in illa invenient, id quod sequentia pluribus declarant,
 quibus (2) *Speciatim negatur Arabum tentoriis locum ibi futurum* &
Pastores ibi gregibus suis mapalia fixuros, q. d. usq; adeo vastata
 & maledicta hæc erit terra, ut cum ante hanc cladem Ba-
 bel habitatio Regum Principumq; gloriosa fuerit & fœ-
 cundissima, tum ne ipsi quidem vagi erronei & scenitæ Ara-
 bes, (qui relicta prorsus patriâ, quod sterilis sit, *deserta*
 hinc vocata, sedibus incertis, & fixis hinc inde tentoriis per
 omnem vitam palabant) nec pastores in eadem morari
 sustinuerint. Contrâ v. affirmatur v. 21. 22. *habitaturas ibi bee-*
stias planè terribiles & insaustras, quarum aliquot species Pro-
 pheta recenset. De quibus cum variantes quidem senten-
 tiæ legantur, ita ut quidam Interpp. nescii quænam illæ fue-
 rint,

rint, nomina retinuerint Ebræa *Zijim*, *Ochim*, *Seirim*, *ijim* &c. parum tamen juxta *Forerium* referat scire, quænam fuerint bestiae, hinc operæ pretium non videtur, ut prolixè de his agamus. Satis enim est, nosse quod ferales fuerint & solitudinibus gaudentes, adeo quidem ut *Wolffg. Musculus* in *Comment. p. 136.* credat, his verbis Prophetam adducere rationem, quare nec Arabum tentoriis nec Pastorum tuguriolis ibi locus fuerit, sc. propter noxias valde & terribiles bestias, quæ in vetustis murorum & ædificiorum ruinis erant mansuræ, de quarum nominibus Ebræis vid. *B. Varenius* in *Comment. Jlai. h. l. p. 14. 15.* Præstat v. ad subsequencia duo capita de *tempore excidii huius propinquo* & *vaticinii complemento* plenius paulò commentari.

§. 5. Circa III. enim sc. *excidii Babelis*, generatim sic cum *Sedomorum subversione* comparati & speciatim per signa descripti, *tempus propinquum* sc. *proximè venturum* (quod Propheta posteriori versus 22. membro & his quidem verbis subjungit: וְקָרוֹב לָבוֹא עֵתָא וְיָמִיהָ לֹא יִמָּשְׁכוּ .c. & *propinquum est venire* (ut veniat) *tempus ejus* (sc. *Babelis evertendæ*, ceu *fœmininum* docet affixum in עֵתָא) & *dies ejus non protrahentur*) tria præcipuè disputantur (1.) *an idem notetur per tempus Babylonis evertendæ propinquum*, & *per dies ejus non proferendos* (2. *quomodo tempus eversionis* *Babylonicæ* hic prædictæ dici queat *tempore* *Isaiæ propinquum*, cum longius tunc abfuerit & vicinior multò dies fuerit ille, quo *Jhudæi* *Babyloniam* erant abducendi & *Jruschalem* à *Babyloniis* captivanda? (3.) *quonam tempore* sic *propinquo* *Babeli* tale *excidium* acciderit? *an inter tempora* *Sencharibi Regis Assyrii* & *Nebucadnezaris Babylonici*, *an v. post tempora* *Nebucadnezaris*? Ad (1.) quæstionem, *an idem hic notetur per propinquum Babylonis*, & *tempus per dies ejus non protrahendos?* respondet *B. Varenius negativè*, his quidem verbis: *tempus, de quo*

quo predicatur, quod לְבוֹא קִרְבִּי h. e. propinquum venire, est tempus pœnæ futura; dies autem ejus sunt dies præsentis floridæ Babylonis gloria, quas illa æternos fore sperabat; at opponit illi Propheta illud: non proferentur, sed decurtabuntur dies. Vid. Comment. ejus in Jer. part. 2. h. l. p. 16. Nobis autem tempus Babylonis propinquum & dies ejus non protrahendi, quoad rem non videntur differre, sed posterius pro more Scripturarum S. prioris exegetin vel confirmationem esse, q. d. Dominus præfixit diem, nemo intercessurus est, qui inducias pro roget. Et si vel maximè sic differrent, quoad sensum tamen idem essent: siquidem unum ex altero fluit. Posito enim tempore excidii Babylonis appropinquante tanquam causâ, ponitur simul floridus Babylonis status non proferendus tanquam effectus. Quæritur hîc incidenter, quomodo Propheta propinquum hoc tempus & dies excidii dicat esse הַיּוֹם tempus ejus scil. Babylonis, cum præcedente v. 6. vocasset dies Domini, ubi in eundem ferè sensum dixit: ululate (ô Babylo- nii)! quoniam prope est dies Domini q. d. in propinquo vestrum est excidium? Resp. utrumq; diverso respectu verum esse: Dei sanè dies erat & Babylonis: Dei erat dies, ad ultionem pœ- namq; Babylo ni infligendam; Babylonis erat dies ad pœnam hanc sustinendam. Ut vel hinc quoq; appareat, verba quæ- stionis: Et dies ejus sc. Babylonis, non proferentur, de die exci- dii Babylonis non protrahendo accipienda, adeoq; priorum verborum de tempore Babylonis propinquo exegetica esse.

§. 7. Sed quæritur jam (2.) quomodo dies ultionis & tempus excidii Babylo nici propinquum hîc prædicetur, cum à tempore vaticinii hujus ad impletionem ejus anni restarent plusquam ducenti & vicinior multò dies tempusq; illud esset, quo Jruschalem à Babylonis erat capienda & Jhudæi Baby- loniam abducendi? Variè hîc responderi solet. Wolffg. Mu- sculus, in Comment. ad præced. versum 6, p. 231. respondet:

H

Si

Si exidii Babylonici magnitudinem, deinde & securitatem Babyloniorum consideres, erat planè dies ille in propinquo, ac viciniore multò quàm quisquam credere sustineat. Ceterum hæc quæstioni haut satisfaciunt. Calvinus Comment. h. l. p. 124. Temporis, inquit, brevitæ referri debet ad propinquam cladem, ut tamen longius spem fidelium suspendi oportuerit. Dixi Babylonem non tam citò ever sam fuisse. — Brevi igitur id futurum dixit, cujus paulò post conspecta sunt exordia: quia Iudeis sufficere debuit, non temerè sibi promissam fuisse ultionem. Solet etiam Spiritus S. respectum habere ad nostrum fervorem & precipitantiam: Vellemus enim Deum statim exequi iudicia sua & scelerosos ulcisci simulatq; id optavimus. — Atq; si in mentem nobis veniret æternitas, facile esset nimiam festinationem patientia frenare; sed quia vix aliter cohiberi potest nostra importunitas, Deus aliquatenus nobis indulget, se paulò post venturum pronuntians. At v. hæc Calvinii responsio satis calva videtur. Siquidem (1.) ipsa quoque exordia Babylonice cladis (per quæ forsan expugnationem Babylonis per Darium Medorum Regem Cyparumque Persarum tunc Præfectum factam & superiori dissertatione §. 9. sqq. pluribus memoratam intelligit) non brevi post, à tempore vaticinii hujus, fuerunt conspecta (2.) parum abest, quin Calvinus hac responsione suâ veracissimum Deum statuât fallacem, quasi aliquid promittat, idemque paulò post futurum pronunciet, ut saltem fervori & importunitati hominum, repentinam tum sui liberationem, tum hostium confusionem optantium, aliquantò indulgeat, licet promissa longius absint & ipse apud animum non statuerit, brevi implere, quod promisit. Alii ergo respondent, propinquum fuisse tempus Babylonis evertende tum DEO, cui mille anni sunt ut unus dies, Ps 90. 4. 1. Pet. 3. 8. tum oculo fidei, Joh. 6. 56. Ebr. 10. 37. Sed neq; hæc responsio veritatem verborum divinorum satis tuetur. Arbitramur a. veritatem illam defendi

di & temporis illius propinquitatem satis verificari, si illam respectu captivitatis Babylonicæ à Jhudæis subeundæ, considerare-
mus, siue, ut clariùs loquamur, si terminum temporis illius propin-
qui à quo non tempus vaticinii hujus, sed tempus capti-
vitatibus Babylonicæ jam pridem inchoatæ & aliquantò con-
tinuatæ, sed non amplius quàm 70. annos duraturæ statua-
mus. Quemadmodum enim Propheta toto hoc vaticinio
de excidio Babylonis agit, quod versu 1. cap. hujus inscri-
psit *Massa Babel*, primoq; id loco inter similia proposuit vati-
cinia: ita & speciatim hac designatione temporis propinqui, siue
excidii hujus citò venturi, Jhudæos à Babyloniis quidem
tunc temporis nondum abductos, sed juxta vaticinia Jsa-
iæ præcedentia adhuc abducendos, & ad potentiam simul
ac crudelitatem Babyloniæ trepidantes, atq; totalem sui
regniqve Jhudaici oppressionem metuentes, solari conatur,
& nunc tanquam in captivitate jam constitutos alloquitur:
quod vel ex sequenti proximè versu primo Cap. 14. clarescit,
ubi sic pergit: *Nam miserebitur Dominus Jacobi & eliget adhuc
Israel &c.* quibus sanè verbis causam temporis propinqui s.
excidii Babylonis citò venturi allegat, scilicet, ut liberaretur
lætiùsq; è carceribus Babylonicis exiret Israel, cadere debuit
Babel. Conf. suprà Dissert. 1. ad locum 1. §. 4. & 5. p. 7. & seqq.
Sed *dices*: etiam respectu captivitatis illius Babylonicæ exci-
dium Babylonis adhuc longè abfuisse: siquidem Babylon
adhuc tempore Alexandri M. floruisse perhibetur. Conf. infra
memb. 4. §. 9. ab init. Verùm respondetur, nihilominus Jhu-
dæis in captivitate Babylonica constitutis propinquum fuisse
tempus Babylonis evertendæ, nimirum ratione *initii* ejus,
quod erat expugnatio urbis à Dario Medo Cyroq; facta:
Hac enim expugnatâ non tantum ultimus Babyloniæ
Rex Belsazar interficiebatur simulq; regnum & potestas Ba-
bylonica ad Medos Persasq; devolvebatur, uti pluribus su-
peri-

periori Diff. II. ad Loc. III. Jsaï. 13. v. 3. & 17. §. 9. fuit ostensum, sed etiam sub Cyro mox captivitas Jhudæorum solvebatur: vid. 2. Chron. ult. & Efr. 1. Ita ergo Babylonicæ captivitatis tempore tempus excidii Babylonicæ propinquum fuisse dispalescit.

§. 8. Sed jam ulterius & (3.) circa tempus hoc propinquum quæritur, *quo tempore Babeli h. e. & urbi Babel & imperio Babylónico, tale excidium acciderit? an inter tempora Sencharibi Regis Assyrii & Nebucadnezaris Babylonicæ; an v. post tempora Nebucadnezaris?* Occasionem huic quæstioni suppeditat Grotius, qui prius pro certo habet, ita ad hoc C. 13. de tempore quæstionis scribens: *Possimus clariùs exactiusq. interpretari hunc Prophetam & alios, si Assyriacæ Abydeni & Beroſi Babylonicæ exstarent. Nunc & in sacris literis pauca earum rerum & ferme ad Jhudæos pertinentia attinguntur & profana hystoria nos deficiunt. Illud tamen pro certo habeo, malum, quod hîc Babyloni obvenitur dicitur, evenisse inter tempora Sennacheribi Assyrii & Nabuchodonosori Chaldæi. Inter enim illa tempora Medi præpolluere sub Dejoce aliisq. Regibus, quorum Herodotus & Ctesias mentionem faciunt. His autem facile fuit, Babylonem expugnare, quod ea ante Nabuchodonosori tempora neq. magna admodum, neque benè munita fuerit, ut cognosci potest ex iis, quæ Beroſi & Abydeni verbis retulimus in Annotat. ad l. 3. de verit. Relig. Christianæ. ita Grotius. Nos contra, quod Grotius pro certo habet, tanquam commentum rejicientes, posterius asserere non dubitamus. Scilicet non inter tempora Sencharibi & Nebucadnezaris, sed post Nebucadnezaris tempora excidium hoc Babyloni obvenit. Nam (1.) ipse Grotius historiam hîc profanam deficere fatetur: quæ fronte igitur comminisci historiam & commentum hîc suum obtrudere nobis potuit? (2.) Non est quod desideremus hîc pro explicando hoc vaticinio depêditorum historicorum monumenta. Sanè quæ in sacris & quidem à Propheta nostro hîc attinguntur, satis Grotium*

tium refutant: nam totalis hîc subversio Babylo ni prædici-
tus: Jsaïas enim h. l. dicit, *eversum iri Babylonem secundum
subversionem Sedomæ & Amora h*, ita ut ne Arabum quidem va-
gantium tentoriis nec Pastorum tuguriolis locus ibi sit fu-
turus; sed bestia potius terribiles atq; infausta, quæ solitudo
nibus gaudent, sint ibi commoraturæ. conf. supr. §. 4. Talis
autem everfio & solitudo Babylo ni inter Sencharibi & Ne-
bucadnezaris tempora non obvenit. (3.) falsa est hypothesis
falsi hujus Commentatoris, quæ supponit, Jsaïam ea tantum
vaticinari, quæ Sencharibi Assyriorum Regis tempora at-
tingunt. Nec obstat *Sencharibi historiam infra cap. 36. & seqq.*
post vaticinium de Babelis excidio describi, adeoq; ordinem tur-
bari, si jam tum c. 13. ea proponerentur, quæ post Nebucad-
nezaris tempora acciderunt. Nam (a) falsa quoq; illa est hypo-
thesis, quod Prophetæ ordinem temporum in descriptione
vaticiniorum observent. (b) aliud est Prophetiam proponere,
aliud historiam adornare. Conf. quæ præced. dissert. ad or-
dinem Prophetiæ Danielis c. 5. 7. & 8. sunt notata §. 13. p. 34.
Jsaïas certè non historiam excidii Babylonici hîc describit;
sed vaticinium de everfione Babylonici imperii Medis Per-
sisq; executoribus futurâ proponit. Conf. præced. Dissert.
ad Jsaï. 13. v. 17. §. 7. 8. (4.) falsum est Medos inter Sencharibi
& Nebucadnezaris tempora, sub *Dejocæ Rege suo*, præpolluisse
h. e. majori potentia valuisse, quàm post Nebucadnezaris
tempora sub Cyaxare sive Dario Medo, adeoq; Babylonem
tunc non adeo magnâ minusq; munitam facilius expugnare
potuisse. Quantum enim discriminis est inter initia cujus-
dam rei & ejus incrementa: nam initia rerum tenuia la-
tis esse solent; tantum est discriminis inter potentiam Me-
dorum sub *Dejocæ*, qui primus illorum Rex fuit, cujus arte
Regibus subesse Medi cœperunt, quod præced. Dissertatio-
ne ad Jsaï. 13. v. 17. §. 7. p. 26. annotavimus) & sub *Cyaxare s. Dario*

H3

Medorum

Medorum Rege, cui Cyrus tunc Persarū praefectus tanquam Regi suo assurrexit turmasq; auxiliares contra Babylonem submisit. Quid? quod hæc ratio Grotiana, de non magna admodum nec bene munita Babylone, literæ loci hujus nostri & quidem verbis versus 19. paulò antè §. 2. expostitis disertè reclamationat, quibus sanè Babel à Medis expugnanda prædicatur gloria Regnorum, seu gloriosa inter regna, & corona superbia Chaldaeorum: quomodo & Jeremias illam nobis tempore isto, quo Medi Persæq; ipsam expugnare debuerunt & expugnarunt, depingit c. 51. ubi illam v. 58. dicit amplam s. latam portisq; excellenter altis gaudentem, & v. 53. maximè munitam & v. 23. malleum totius terræ & v. 41. laudem totius terræ, quas ejus laudes jam præced. §. 2. exposuimus. Cum ergo Babylon isto excidii tempore, quod h. l. prædicatur, non fuerit parva, nec minùs munita nec impotens, (ceu Grotius illam ante Nebucadnezaris tempora depingit) sed amplissima, munitissima & potentissima, qualis post Nebucadnezaris tempora, tempore everisionis hîc prædictæ apparuit, satis inde clarescit, quod excidium illud, ab Jsaia h. l. Babyloni prædictum, non inter Sennacherib & Nebucadnezaris, sed post hujus tempora ipsi obvenit, & quidem (ceu pleriq; Interpretes sentiunt & præcedente Dissert. §. 8. 9. seqq. ad Jsaia. 13. v. 17. & Dan. 5. 24. 30. 31. ostensum est) tempore Belsazeris, ultimi Babyloniæ Regis, qui filius filii Nebucadnezaris perhibetur Jer. 27. 7. & noctu inter epulas interfectus est, cum eadem nocte, qua Babylonii convivio ludisq; indulgebant, Medi & Persæ sub Dario Medorum Rege & Cyro Persarum præfecto urbem expugnarent. Sed huic assertioni nostræ videtur obstare defectus complementi, in seqq. paulò plenius exponendi.

§. 9. Etenim IV. circa complementum vaticinii hujus, de Babylonis excidio, quæritur, quomodo hoc vaticinium Jsaia de Babelis

*Babelis excidio per Medos perficiendo juxta præced. v. 17. & quidem de stupendo illo vastitatis gradu, supra m. 2. juxta v. 21. & 22. exposito, sit completum s. cum rei veritate conveniat? Certe enim tam atrox clades Babyloni à Medis Persisq; non fuit illata, quippe qui urbe occupata civibus & incolis pepercisse scribuntur, vid. Herodotus l. 3. & Calvinus, Comment. in Jsai. h. l. p. 124. Imò & Babylon juxta Curtium ad tempus usq; Alexandri M. adeoq; excisâ jam Monarchiâ Medo-Persica, quam Cyrus incepit, talis fuit, qualis à Semiramide vel Belo condita, 385. stadia ambitu murorum complexa, urbs munita, tantaq; ejus pulchritudo ac venustas, ut non Regis modò sed omnium etiam oculos in semet hauri immeritò converteret, eundemq; diutius quàm ulla unquam urbs detineret. vid. Curtius l. 5. histor. num. 1. Ad hoc quoq; dubium variè solèt respondere. Nam Jhudæi ad præsens vaticinium ita commentantur: Dux vindictæ duobus annis Babeli acciderunt. Darius enim caput urbem, non tamen evertit: Belsazerem occidit & anno uno regnavit. Secundo autem anno Deus illam cælitus subvertit secundum subversionem Sedom & Amorab, & hoc, inquit, legimus in Thalmud, in libro, quò dicitur עולם i. e. ordo mundi, & chronica Jhudæorum exhibet. Ceterum hæc finxisse videntur Jhudæi, ut literæ vaticinii hujus v. 19. supra expositæ latissimeret, quæ dicitur: *Erit Babel secundum subversionem Dei, quæ subvertit Sedomam.* Kimchius v. in h. l. ita scribit: *Darius Medus evertit antiquam Babel, ædificavit autem novam in eadem valle, quæ antiqua fuit sita.* At v. non probavit quod scripsit; aliâ sententiam ejus, tanquam literæ textus magis respondentem, reliquis præferremus. Quosdam hoc dubium adeo torsit, ut historia hîc relictâ ad allegoricos contugerint sensus & ad omnes reprobos illud transtulerint, quod de Babylone hîc tradituor, uti præeunte Hieronymo Sanctius Comment. h. l. p. 155, & Calvinus Comment. in Jsai. c. 13. ad v. 12.*

ad v. 12. p. 111. recensent; qui tamen merito illos reprehendunt, & nimis id violentum judicant, cum h. l. Medos quoque exprimat Propheta certumque cum Hieronymo dicunt, non unam duntaxat cladem hic notari, quæ sub Dario Cyroque acciderit, nec ad unum tempus restringi posse, quæ hic dicuntur; sed multa includi secula, quibus successive factum, ut alio atque alio vulnere accepto magis magisque everteretur. Inde etiam B. P. Arenius noster in Comment. Isaïi parte 2. p. 18. dubium hoc resolvens, tres ponit complementi hujus articulos (1.) in Belsazere nocte illa blasphemè convivali interfecto, Dan. 5. & hic primum omnino fractura regni Babylonici à Daniele juxta scripturam admirabilem prædictæ exemplum haberi docet, sive spectemus ipsam Belsazeris ex Nebucadnezaris linea Regis ultimi interfectionem, s. Darii Medi (quem ex Beroso Nabonidum esse dicit) successionem, adeoque regni Babylonici à sanguine Nebucadnezaris ad externos translationem, sive legum Persarum & Medorum introductionem, toties Dan. 6. allegatam (2.) Artic. statuit in Cyrio Monarcha, Darii Medi victore, Babylonis expugnatore & uncto Israelis liberatore, qui Darium illum anno ipsius 17. prælio victum in arcem Borsippenam compulerit & biennio post Babylonem pariter ac arcem Borsippum expugnaverit, Dario tamen (Nabonido) vitam & provinciam donaverit; inde v. in Indias profectus & cum triumpho Babylonem reversus, jam diploma illud Israelis reddendi patriæ suæ, quod habetur Esræ 1. v. 2. 3. publicaverit, atque ita Prophetiæ Isaianæ magna pars, præsertim illa, quæ cap. 13. v. 16. 17. dicuntur, impleta fuerint; illa tamen, quæ h. l. v. 19. 20. 21. 22. habentur, nequaquam tunc, sive intra proximos 200. annos ad usque ætatem Alexandri M. ad impleta, qui Babylonem ita intravit, ut non tam corrumperet, quam corruptior ipse exiret teste Curtio, & proinde arbitratur, tertium Babylonia cadentis articulum post Cyrum, imò

imò post Alexandrum M. esse dandum eumque terminis quidem exprimere accuratissimis non licere judicat; certum tamen dicit, quod Babel post Alexandri fata sensim in suas iverit ruinas. Cujus sententiæ suffragamur, nisi quod discrimen inter Artic. I. & II. (quod ipse Scaligerum aliosque secutus hîc statuit) & reliqua, quæ de Nabonido (quem Darium is Medum fuisse arbitratur, nos v. Belsazerum cum aliis diximus) ejusque expugnatione, in arce Borsippo facta, tradit, nostra non faciamus; sed per ea, quæ Dissertatione præced. 2. ad Jsa. 13. v. 3. & 17. §. 9. 15. 16. 17. paulò prolixius in contrarium differrimus, non temerè ab eodem recedamus, ducti per vestigia Hieronymi, Gejeri, Calovij & plerorumque Interpretum, cum quibus adeo statuimus, urbem Babel eadem nocte, qua Belsazer inter epulas occisus, à Dario Medorum Rege & Cyro Persarum tunc præfecto, sub Dario contra Babylonios militante, captam fuisse, simulque potestatem regnumque ad Darium Medum consensu Cyri translatum, adeoque Articulum I. & II. à B. Varenio hîc constitutum, pro uno esse habendum. Neque unitati Articulorum horummet obstat, quod Idem ad primum dicit Articulum, necesse esse eum, quicum mille proceribus tum otiose epulabatur, in urbe securo, non obseffa, fuisse, & securum, non ab externo hoste, sed à suis & domesticis ipsis interfectum esse, & hinc sequi Babylonem nec à Cyro nec ab aliquo Medorum Rege eadem nocte, qua Belsazer ultimus Chaldæorum Rex inter epulas securus est interfectus, expugnatam esse. Hoc enim dubium pluribus jam præced. Dissert. 2. §. 15. est resolutum. Post B. Varenium paucis quoque hanc quæstionem ita formatam: quando & quomodo hæc de Babele sint verificata? attingens Dn. D. Schmidius, in Comment. Jsaiano nuper edito, p. 140.: firmum, inquit, Prophetiam esse impletam juxta sensum à Spiritu S. intentum; sed de sensu melius alius judicium relinquo.

§. 10. Nobis v. asserere hîc non dubitatur, haut melius dari de sensu & complemento hujus vaticinii judicium, quam Hieronymi, paulò antè allegatum, à quo B. Varenius non adeo procul recedit. Et quisnam dubitaret, vaticinium Jsaïæ juxta

intentionem Spiritus S. esse impletum? Igitur ex eventu illud rectius, ceu alia solent vaticinia, venit explicandum, adeoque cum *D. Hieronymo* & *B. Varenio* dicendum, non uno temporis articulo simul, sed gradatim & diversis omnino temporibus, & quidem sub Dario Medo Cyroq; *ex parte* illud esse impletum; post Cyrum v. imò post Alexandrum M. sensim id *plenarium* accepisse complementum; quamvis illud terminis exprimere curatissimis haut valeamus. Quod ut clarius paulò evadat, supponendum hîc & repetendum est ex §. 2. præcedentis primæ dissertationis, ad primum ejus locum ex *Isai. 13. 1.* desumptum, quod vocabulo *Babel* non modò *urbs* Babel, sed *regnum* quoq; *Babylonicum* *Regesq;* ipsi quandoq; denotentur, horumq; adeo funera & excidia connotentur & includantur. Hoc autem præsupposito dicimus, eadem nocte, qua Babylon, Rege & Optimatibus vino indulgentibus, à Dario Medo Cyroq; est expugnata, & Belsazer ultimus Babyloniorum Rex inter epulas occisus, eoq; sic occiso regnum Babylonix ad Darium Regem Medorum juxta *Dan. 5. v. ult. & c. 6. 1.* est translatum, non ipsam quidem Babyloniam urbem, sed *regnum* tamen *Babylonicum* esse eversum, sive, uti Daniel c. 5. 28. prædixit, *fractum & divisum*, adeoq; vaticinium præsens in Ecclesiæ Israëlitis solatium & Jhudæorum in captivitate Babylonica olim detinentorum liberationem, à Spiritu S. hîc per *Isaiam* in novissimis hujus capitis *xiii.* & initialibus cap. *xiv.* verbis promissam, sua satis initia sumsisse. Talis v. imperii conversio, quæ primo statim everisionis Babylonicæ articulo datur, præludium sanè variis fuit calamitatibus, quibus deinceps Babel exposita, in suas abire ruinas paucis adhuc memorandas cogebarur.

§. II. Quamvis autem novissimos cadentis sic Babelis terminos & circumstantias curatè satis exprimere non possimus; dubium tamen non est, quin post Alexandri M. obitum, Dominis jam mutatis, paulatim ipsa fuerit attrita. Primò quidem *Cyrum*, Monarcham primum, incommodasse urbi, negat *Herodotus*, lib. 3. sed *Darium* tamen *Hystaspis*, tertium Persarum Regem

Regem, sive juxta alios quartum, eandem Babylonis rebel-
lantibus expugnasse magnamque ex parte muris ac portis privasse
dicit, nec Justinus lib. i. dissentit. Hinc Strabo l. 16. Geogr. partem,
inquit, Persæ diruerunt, partem tempus consumpsit & Macedonum ne-
gligentia, præsertim ubi Seleucus Nicanor Seleuciam ad Tygrim con-
didit ad stadia trecenta Babylonem proximam. Nam & ille & postero-
res circa hanc urbem Seleuciam maximopere studuerunt & regni caput
effecerunt. Similiter Hieronymus h. l. & Justinus l. i. de successiva
Babylonis attritione scribunt: Cum exstructa esset à Nicanore
Seleucia, & à Parthis non longè à Babylone Ctesiphone, & tandem à
Vologeso Rege Parthorum Vologesocerta, illuc habitatoribus commi-
grantiibus penè exhausta est à Civibus Babylonia. Et Pausanias, qui
seculo Christi secundo scripsit, Babylonem inter illas refert ci-
vitates, quæ cum prius essent florentissimæ, sua tamen ætate
vix vestigia veteris gloriæ habuerunt. Cum enim l. 8. de My-
cenarum in Græcia, de Thebarum in Boetia aliarumque Civitatum
obliterata prorsus gloria & fermè extincto jam nomine e-
gisset, tandem de Babylone hæc refert: Babylon omnium, quas
unquam Sol aspexit, urbium maxima, jam nihil præter muros reli-
qui habet. Post illum Hieronymus circa finem seculi IV, super
cap. 13. Jsai. testatur, se à fratre quodam Elamita, qui de finibus
illis egressus secum Hierosolymis vitam egerit Monasticam, adeo de-
sertam esse Babylonem accepisse, ut neque Pastores ibi commoda habere
pascua potuerint, sed tantum Regias ibi venationes esse, omnisque ge-
neris tantum bestias veterum ruinarum angustiis coerceri. Horum
testimoniis alii quoque Autores subscribunt, qui Babylonem
tantopere devastatam referunt, ut posteris omnino seculis
difficile fuerit tenuissima veteris illius Babylonis vestigia in-
venire. Cont. Laurentij Rauwolfii Augustani itinerarium, ubi
memorat, quasi reliquias turris illius, quam ædificaverunt pri-
mi homines, procul conspici; sed propter serpentes locum
esse inaccessum. Item Benjamini Tundelensis itinerarium, in quo
refert, quod palatium ibi Nebucadnezaris vastatum conspi-
ciatur, in quod ingredi homines ob serpentes & scorpiones
timerent

tinerent, & ostendit vaticinium Jsa. 13. v. 19. 20. 21. 22. planè adimpletum. Ita ergo Babylon *subversa est secundum subversionem Sedomæ & Amora* omniaque ejus monumenta in vilitatem tam horrendam desierunt, ut deforme pudendumque toti mundo exemplum præberet, quò certius illustriusque esset vaticinii, de quo jam disputavimus, complementum. Quæ v. Babylon jam exstat, *nova* planè urbs alioque sita loco, post veteris excidium, ex illius ruinis, in memoriam veteris excitata est.

§. 12. Tantum de genuino loci sensu. Ad usum ejus jam trans-euntes, cogitemus quanta sit quamque mirabilis & stupenda Babylonis hujus Chaldaicæ metamorphosis. Sed in hac cogitatione haut subsistamus, cum Scriptura in *Babylone* propriè dicta non subsistat, sed illa, quæ de Chaldaica Babylone hic dicuntur, ad *Babylonem mysticam Italicam* h. e. *Romam Papalem* accommodet Apoc. 14. 8. & c. 18. 4. ubi Angelus clamat: *cecidit, cecidit Babel* &c. Ex hac ergo Chaldaicæ Babelis metamorphosi casuque planè stupendo colligamus, quid expectandum *Babylonice* sit *Italice* h. e. *Romæ Papali*. Certè casus hujusce initium operæ B. Lutheri factum est & in continuatione ejus fideles Lutheri successores occupantur. Quemadmodum enim Babel Chaldaeorum non uno tempore ruinam simul suam experta est, sed per articulos temporum, uti hactenus ostensum, cecidit atque everisa est: ita & *Babel Italica* ulterius ruinam experietur. Apoc. 18. Per *Babylonem* v. *Apocalypiticam* intelligi *Romam* suo jam tempore agnoverunt Patres, nempe *Tertullianus* de coron. milit. adv. Jhudæos & de probat. nativ. Christi: item *Hieronymus* in ep. ad Marcellam & in c. 47. Jsa. *Euseb.* l. 2. hist. c. 14. nec non *Augustinus* lib. 8. de civ. Dei c. 22, &c. Nec diffitentur id *Ribera*, *Bellarminus* alique; quanquam hi *Romam* non *Christianam* sed *Ethnicam* volunt intellectam. Ceterum quod per illam quoque *Babyloniam*, cujus meminit Petrus i. c. 5. 13. *Roma* sit intelligenda, ceu olim *Hieronymus* in catalogo scriptorum Eccles. & in cap. 47. Jsa. cum aliis quibusdam teste *Eusebio*, Hist. Eccl. l. 2. c. 14. censuerunt (quorum sententiam Pontificii sequuntur, ut vel inde probent, Petrum fuisse *Romæ*) illud nos perquam falsum judicamus, cum potius *Babylon* ibi propriè dicta; non tamen *vetus* illa (cujus casum & everisionem juxta vaticinium Jsaæ jam lustravimus) sed *novapaulò* antè memorata, quæ caput erat dispersionis Jhudæorum in Asia, ad quos inter alios suam scripsit Epistolam Petrus, qui certè tanquam Jhudæorum Apostolus juxta Gal. 2. 8. *Babylonice* fuit commoratus, Conf. Pet. 1. 6.

Ad
Rev. & Praclarissimum DN. RESPOND.
M. LAUR. JE ZIUM,

De
BABYLONIORUM,
hostium populi Dei insensibiliorum,
CASU,

qui Jhudæorum resurrectio & ex captivitate liberatio erat,
ex Massa Babel, JSAI, XIII. v. 19. -- 22.
publicitus disputaturum.

DE Babylone (dix qua magna superbiit olim,
Nunc everfajacet) dum Tibi dicta placent,
Euge memento simul, casuros porro superbos,
Qui reprimunt justos, ceu Babel ipsa cadit,
(Qua, populum quia depressit risitq; fidelem,
Medorum sensit victa subinde manus)
Sed contra, justis quoque gaudia (a) lacis oriri,
Et Phœbum fore post nubila (b) præsto Tibi.
Namque VIR † è justis unus mihi jure putaris,
Qui, quia justa colis veraque justus amas,
Plus equidem pateris, sed & omnia talia spernens,
Interea curas sedulitate levas.
Grator ego pectus constans, documentaque rursus
Tot nova virtutis grator & opto simul,
Ut, qui cum justo contemptus es usque (c) superbis,
Perstes, auxilii (d) certus, Amice, DEL.

Qui

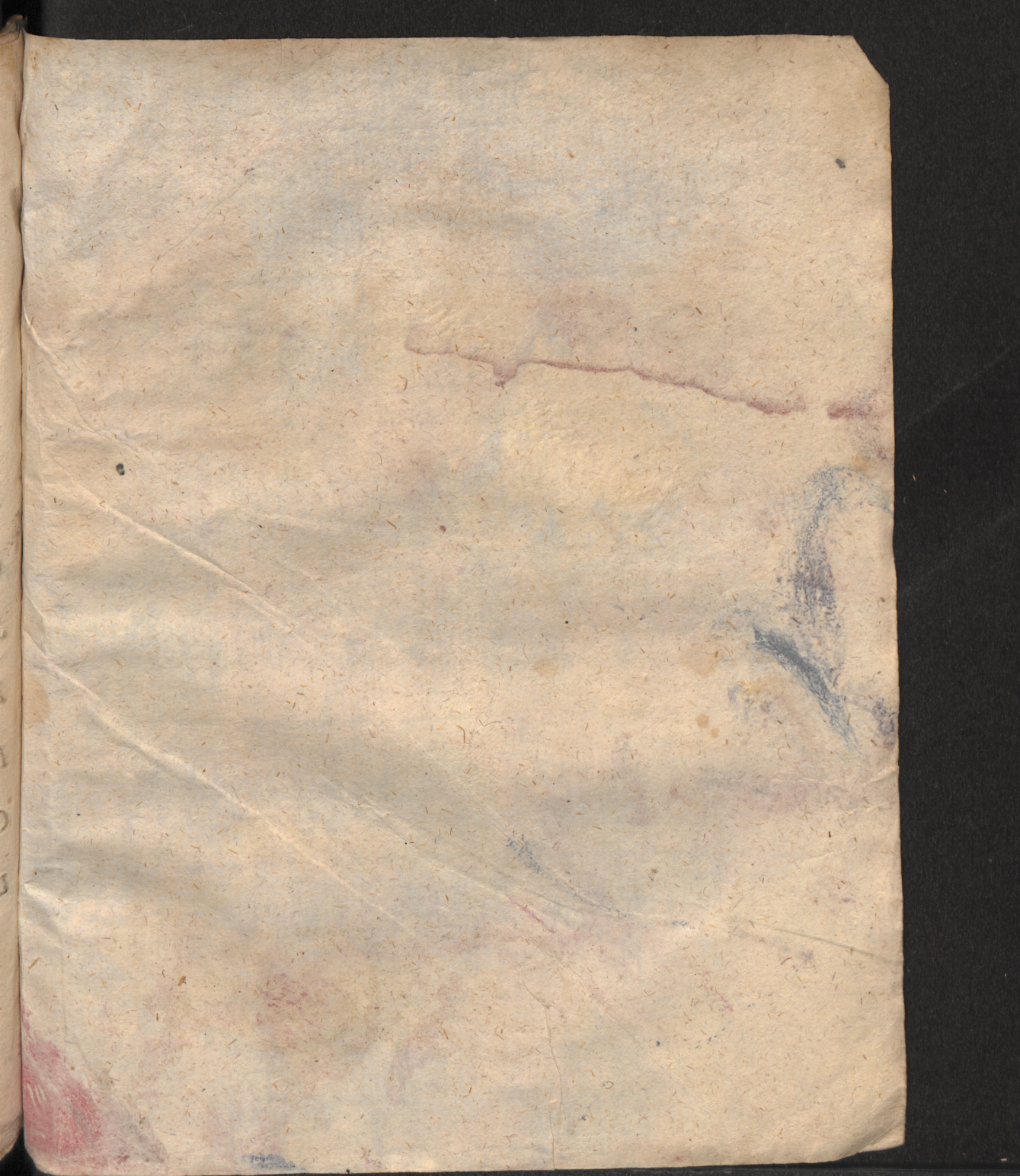
*Faxit is, ut, veluti Babel, occidat impius omnis,
 Qui se non mutat, Teque piosque premit,
 Sit felix specimen, felicior exitus omnis :
 Post varios casus surgat ubique decus.
 Te Pastore novas sumens Ecclesia vires
 Surgat; at usque Babel (e) Te monitore cadat !
 Interea factis nil commovere (f) ^(Babelis superbi) :
 Ista nocent (g) ipsi, Teque subinde (h) docent.*

† JETSIUS *Anagr.* E JUSTIS.

(a) Dem Frommen (Gerechten ^{צדיק}) geht das Licht auf im Finsternis etc. Ps. 112. 4. (b) Nachdem Ungewitter überschüttet Du uns mit Freuden! (c) Der Gerechte und Fromme muß verlacht sein/ und ist ein verachtetes Lichtlein vor den Gedancken der Stolzen (Stachern) Er steht aber etc. Job. 12. 4. 5. (d) Aber der Herr hilft ihm aus dem allen Ps. 34. 20. (e) *Conf. Diss. hujus S. ult. de Babele mystica Italica* (f) Laß dich nicht bewegen den Gottlosen (Stolzen) in seinen grossen Ehren: Denn du weißt nicht/ wie es ein Ende nehmen wird. Syr. 9. 16. (g) Hochmuth thut nimmer gut etc. Syr. 3. 30. (h) Denen die GOTT lieben müssen alle Dinge zum besten dienen Rom. 8. 28.

LMq.
 A. D. HABICHHORST, D.

Ad
Rev. & Praclarissimum DN. RESPO
M, LAUR. JE ZIUM,

De
BABYLONIORUM,
hostium populi Dei infensissimorum,
CASU,

qui Jhudæorum resurrectio & ex captivitate libel
ex Massa Babel, JSAI, XIII. v. 19. - 22.
publicitus disputaturum.

DE Babylone (*din qua magna superbiit olim*
Nunc everfajacet) *dum Tibi dicta pla*
Euge memento simul, casuros porrò superb
Qui reprimunt justos, ceu Babel ipsa cadit,
(Qua, populum quia depressit risitq, fidelem,
Medorum sensit victa subinde manus)
Sed contrà, justis quoque gaudia (a) lacis oriri,
Et Phœbum fore post nubila (b) præsto Tibi.
Namque VIR † è justis unus mihi jure putaris
Qui, quia justa colis veraque justus amas,
Plus eqvidem pateris, sed & omnia talia spernen
Interea curas sedulitate levas.
Grator ego pectus constans, documentaque rursus
Tot nova virtutis grator & opto simul,
Ut, qui cum justo contemptus es usque (c) superbis
Perstes, auxilii (d) certus, Amice, DEL.